Puolustusvaliokunta

Valtioneuvoston selonteko eduskunnalle Suomen osallistumisen jatkamisesta turvallisuussektorin koulutusyhteistyössä Irakissa

Ulkoasiainvaliokunnalle

JOHDANTO

Vireilletulo

Valtioneuvoston selonteko eduskunnalle Suomen osallistumisen jatkamisesta turvallisuussektorin koulutusyhteistyössä Irakissa (VNS 5/2020 vp). Asia on saapunut puolustusvaliokuntaan lausunnon antamista varten. Lausunto on annettava ulkoasiainvaliokunnalle.

Asiantuntijat

Valiokunta on kuullut:
- yksikönpäällikkö Riikka Eela, ulkoministeriö
- lähetystöneuvos Lauri Hirvonen, ulkoministeriö
- vanhempi osastoesiupseeri Mikko Lehto, puolustusministeriö
- everstiluutnantti Pasi Autio, Pääesikunta

VALIOKUNNAN PERUSTELUT

Yleistä

Valtioneuvosto on antanut eduskunnalle sotilaallisesta kriisinhallinnasta annetun lain (211/2006) mukaisen selonteon (VNS 5/2020 vp) Suomen osallistumisen jatkamisesta Irakin OIR-operaatiossa (Operation Inherent Resolve). Eduskuntaa on kuultava selonteon muodossa, koska varsinaista YK:n valtuutusta koulutustehtävälle ei ole ja kokonaisarvio operaation luonteesta ja olosuhteista puoltaa selonteon laatimista.

Puolustusvaliokunta toteaa, että tämä on kuudes eduskunnan käsittelyyn tuotu selonteko sen jälkeen, kun osallistumispäätös Irak-koulutusoperaatioon tehtiin alkuvuodesta 2015. Valiokunta on käsitellyt aiempia selontekoja lausunnoissaan (PuVL 16/2014 vp, PuVL 1/2016 vp, PuVL 5/2017 vp, PuVL 10/2018 vp, PuVL 2/2019 vp). Valiokunta keskittyy tässä lausunnossaan arvioimaan erityisesti suomalaisjoukkojen omasuojaan liittyviä kysymyksiä. Yleisesti ottaen valiokunta toteaa selonteosta, että siinä on kyllä kuvattu yleiseen turvallisuustilanteeseen ja OIR-operaation jatkoon vaikuttavia tekijöitä, mutta varsin suppeasti, etenkin Yhdysvaltain Irak-läsnäolon osalta.

Valmis
5.0

Selonteon mukaan Suomi jatkaa osallistumistaan Irakin OIR-koulutusoperaatioon noin 80 sotilaan vahvuudella 1.1.—31.12.2021. Tämä 80 sotilaan luku pitää sisällään osallistumisen koulutus- ja neuvonantotehtäviin Irakissa — näitä tehtäviä hoitaa noin 20—30 sotilaan joukko — sekä osallistumisen tarpeellisiin suojaus-, esikunta-, hallinto- ja tukitehtäviin. Suomalaisjoukot toimivat pääasiassa Erbilissä. OIR-operaation kokonaisvahvuus on noin 5 500 sotilasta, ja siihen osallistuu 36 maata. Reserviläisiä suomalaisjoukosta on rotaatiosta riippuen 65—70 prosenttia.

Selonteossa todetaan, että suomalaisjoukot ovat kouluttaneet tähän mennessä noin 5 000 peshmerga- ja Irakin turvallisuusjoukkojen sotilasta. Koulutuksen sekä neuvonantotoiminnan tehtävinä on kehittää Irakin, mukaan lukien Irakin Kurdistanin, turvallisuusjoukkojen toimintakykyä. Selonteon mukaan koulutustoiminta keskittyy jatkossa nykyistä enemmän erilaisten asiantuntijoiden ja johtoportaiden kouluttamiseen, mutta myös neuvonantoa ja joukkojen esikuntien ja joukkojen koulutusta jatketaan. Valiokunnan saaman selvityksen mukaan koulutukseen valittavan joukon taustat on selvitetty eräänlaisen turvallisuusselvityksen kautta ja näin pyritty minimoimaan sitä riskiä, että koulutetut sotilaat eivät palvele Irakin keskushallinnon tarpeita.

Samaan aikaan OIR-operaation toiminnan painopisteen tarkentuessa Naton Irakin NMI-koulutusoperaatio, jonka vahvuus on nyt noin 580 sotilasta, tulee merkittävästi vahvistumaan ensi vuoden aikana. Päätökset Nato-operaation laajentamisesta voidaan selonteon mukaan tehdä jo kevään 2021 Naton puolustusministerikokouksessa. Valiokunnan saaman selvityksen mukaan operaatiot ovat toisiaan tukevia ja täydentäviä. Valiokunta pitää mahdollisena kehityskulkuna, että OIR-operaatio ajetaan jossain vaiheessa alas toiminnan keskittyessä yhä vahvemmin Nato-vetoiseen operaatioon (vrt. Afganistanin operaation johtovaltiovastuun siirtäminen Natolle koalitiolta vuonna 2003).

Valiokunta toteaa, että OIR-operaation jatkon suunnitteluun vaikuttaa merkittävästi se, millaisella panoksella Yhdysvallat OIR-operaatioon osallistuu ja mikä on ylipäätään Yhdysvaltain joukkovahvuus Irakissa. Syksyllä 2020 Yhdysvallat ilmoitti vähentävänsä joukkojensa määrää Irakissa 5 200 sotilaasta 3 000 sotilaaseen. Marraskuussa 2020 presidentti Trumpin hallinto ilmoitti lisävähennyksistä uuden tavoitteen ollessa tammikuussa 2021 noin 2 500 sotilasta. Mikäli Yhdysvaltain joukkovahvuutta tästä vielä leikataan, vähennykset vaikuttavat valiokunnan mielestä vääjäämättä OIR-operaation jatkonäkymiin, sillä Yhdysvallat vastaa monesta operaation kannalta kriittisestä suorituskyvystä. Yhdysvaltain osallistumisen poliittinen painoarvo operaatiossa on myös keskeinen, vaikka kyse onkin koalitiojohtoisesta operaatiosta.

Irakin turvallisuustilanne ja suomalaisjoukkojen omasuoja

Valiokunta yhtyy selonteossa todettuun arvioon siitä, että Irakin yleistilanne jatkuu epävakaana. Turvallisuustilanne vaihtelee huomattavasti alueittain ja on altis nopeille muutoksille. ISIS kykenee edelleen suorittamaan iskujaan, ja järjestön sotilaallinen toimintakyky aiheuttaa merkittävän turvallisuusriskin niin irakilaisjoukoille kuin kansainvälisille toimijoille. Suora ja epäsuora tuli, miinat ja räjähtämättömät ampumatarvikkeet sekä itsemurhaiskut muodostavat valiokunnan mielestä merkittävän ja todellisen riskin myös suomalaissotilaille.

Valiokunta on korostanut aiemmissa OIR-selontekolausunnoissaan sellaisten toimintamallien omaksumista, jotka minimoivat turvallisuusriskit suomalaisjoukkoja kohtaan. Tammikuussa

2020 tapahtunut Iranin suorittama ohjusisku kansainvälisiä joukkoja vastaan toi esiin, että omasuojajärjestelyjä on syytä vahvistaa. Tämän vuoden aikana tukikohtien suojausta on merkittävästi parannettu vahvistamalla suojatiloja erityisesti ohjusiskujen varalta ja ylipäätään pyritty minimoimaan erilaisten aseiden sirpalevaikutusta tukikohdissa. Myös tukikohtiin liittyviä muita turvallisuustoimia on kehitetty. Valiokunnan saaman selvityksen mukaan suomalaisjoukkojen henkilökohtainen suojavarustus samoin kuin panssaroidut ajoneuvot (RG-32-kalusto) ovat sellaisia, että toiminta haastavassa toimintaympäristössä on mahdollista. Puolustusvoimat on valiokunnan arvion mukaan kokonaisuutena suoriutunut OIR-operaatiossa joukkojen omasuojan takaamisesta hyvin, eikä suomalaisjoukoilla ole ollut tappioita.

Suomalaissotilaita on vuosien mittaan OIR-operaatiossa palvellut noin 700, jotkut useamman kerran. Selonteon mukaan OIR-osallistuminen kehittää kansallisen puolustuksen suorituskykyjä. Arvokkaita kokemuksia saadaan joukon johtamisesta, ylläpidosta ja operoinnista vaativissa neuvonantotehtävissä monikansallisessa ympäristössä. Valiokunta yhtyy tähän arvioon samoin kuin selonteossa esitettyyn näkemykseen siitä, että vaativien neuvonantotehtävien lisääntyminen on nähtävissä oleva kehityssuuntaus sotilaallisessa kriisinhallinnassa. Valiokunta huomauttaa tässä yhteydessä, että myös Suomen sotilaallisen kriisinhallintaosallistumisen kokonaismäärää (noin 400 sotilasta) tarkasteltaessa OIR-operaatiota on pidettävä Puolustusvoimille merkittävänä ja tärkeänä väylänä niin kantahenkilökunnan kuin reserviläistenkin osaamisen syventämisessä.

Yhteenveto

Valiokunta toteaa, että OIR-operaation jatkonäkymiin vaikuttavat merkittävällä tavalla yleistilanne Persianlahdella sekä erityisesti Yhdysvaltain ja Iranin kiristyneet suhteet. Edelliseen OIR-selontekoon verrattuna turvallisuustilanne on valiokunnan mielestä monella tapaa haastavampi: ISIS on taas vahvistunut ja Irania tukevien puolisotilaallisten shiaa-ryhmittymien toiminta on entisestään aktivoitunut. Lisäksi Turkki suorittaa pommituslentoja PKK-järjestöä vastaan Kurdistanissa ilman, että näistä iskuista informoidaan koalitiojoukkoja. Valiokunnan mielestä Suomen on varauduttava siihen, että vuoden 2021 aikana OIR-operaation toimintaedellytykset voivat nopeastikin muuttua. Erityisen tarkasti on seurattava, millaiseksi Yhdysvaltain uuden presidentin Joe Bidenin Irak-politiikka muodostuu ja jatkuvatko Yhdysvaltain joukkovähennykset laajan Lähi-idän alueella, erityisesti Irakissa ja Afganistanissa, joissa molemmissa maissa on merkittävä määrä suomalaisjoukkoja.

Valiokunta korostaa, että kaikessa kansainvälisen yhteisön tekemässä kokonaisvaltaisessa toiminnassa tulee tähdätä siihen, että vastuu Irakin turvallisuuden takaamisesta siirretään mahdollisimman nopeasti Irakin omille viranomaisille. Tämän kansallisen kyvyn kehittämisessä kansainvälisellä yhteisöllä on oma tärkeä roolinsa. Siksi myös Suomen on tärkeää olla mukana tukemassa Irakin turvallisuusviranomaisia.

VALIOKUNNAN PÄÄTÖSESITYS

Puolustusvaliokunta esittää,

että ulkoasiainvaliokunta ottaa edellä olevan huomioon.

Valiokunnan lausunto PuVL 6/2020 vp

Helsingissä 1.12.2020

Asian ratkaisevaan käsittelyyn valiokunnassa ovat ottaneet osaa

puheenjohtaja Ilkka Kanerva kok
varapuheenjohtaja Jari Ronkainen ps
jäsen Atte Harjanne vihr
jäsen Eeva Kalli kesk
jäsen Mika Kari sd
jäsen Tuomas Kettunen kesk
jäsen Kimmo Kiljunen sd
jäsen Jukka Kopra kok
jäsen Joonas Könttä kesk
jäsen Markus Mustajärvi vas
jäsen Juha Mäenpää ps
jäsen Veijo Niemi ps
varajäsen Mirka Soinikoski vihr

Valiokunnan sihteerinä on toiminut

valiokuntaneuvos Heikki Savola